

“ΟΥΚ ΕΣΤΙΝ Ο ΘΕΟΣ ΘΕΟΣ ΝΕΚΡΩΝ, ΑΛΛΑ ΖΩΝΤΩΝ”*

Σχόλια με άφορμή την Έπιστολή Βασιλέως Θεοδοσίου τῷ Οἴκουμενικῷ Πατριάρχει, Διδασκάλῳ καὶ Πνευματικῷ Πατρί, Ἰωάννη τῷ Χρυσοστόμῳ

Εἶναι γιὰ μένα εὐτυχῆς συγκυρία στὸ πλαίσιο τοῦ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου «Ἅγιος Ἰωάννης Χρυσόστομος 1600 ἔτη (407-2007)» ποὺ ὀργανώνει τὸ Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης νὰ ἐκθέσω ὀρισμένες σκέψεις, ἐν εἶδει σχολίων, ποὺ μοῦ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τὴν ἀνάγνωση τῶν ἀκολουθιῶν ἐπὶ τῇ μνήμῃ τῆς ἀνακλήσεως ἀπὸ τὴν πρώτη ἐξορία καὶ τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ Λειψάνου τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Χρυσοστόμου στίς 13 Νοεμβρίου καὶ 27 Ἰανουαρίου ἀντίστοιχα.

Ἰδιαίτερα ἐντυπωσιάζει ἡ Ἐπιστολὴ Βασιλέως Θεοδοσίου –πρόκειται γιὰ τὸν Θεοδόσιο Β' τὸν Μικρὸ (408-450μ.Χ.)– τὴν ὁποία ἀποστέλλει πρὸς τὸ σκῆνωμα τοῦ Ἁγίου εὐρισκόμενο στὰ Κόμματα τοῦ Πόντου τῆς Μ. Ἀσίας. Ἦταν ἡ πόλη ὅπου κατετέθη τὸ ἅγιον αὐτοῦ λείψανο τὸ 407 μ.Χ. μετὰ τὴν περιπετειώδη ἐν ἐξορία περιπλάνησή του ἀπὸ Κουκουσὸν τῆς Ἀρμενίας εἰς Ἀραβισσὸν καὶ εἰς Πιτυοῦντα ἀπ' ὅπου καὶ μεταβαίνει πρὸς τὰς αἰωνίους σκηνὰς (ἡμέρα κοιμήσεως τοῦ Ἁγίου ἡ 14η Σεπτεμβρίου)¹.

Ἡ ἐπιστολὴ ἀπεστάλη τὸ 437 μ.Χ. Πατριάρχης Κωνσταντινουπό-λεως ἐδῶ καὶ τέσσερα χρόνια ἔχει ἐκλεγῆ ὁ Πρόκλος (434-446), μαθητῆς καὶ ὑπηρέτης τοῦ ἁγίου ὁ ὁποῖος διατηροῦσε εὐλαβικὰ τὴ μνήμη τοῦ παλιοῦ του διδασκάλου καὶ δὲν παρέλειπε καμία εὐκαιρία νὰ τὴν ὑπενθυμίζει στὸ λαό. Ὁ λαὸς ἀνταποκριθῆκε καὶ μὲ τὴν εὐκαιρία πανηγυρικοῦ λόγου μὲ ἀφορμὴ τῇ γιορτῇ του ἐκ μέρους τοῦ Πρόκλου, οἱ παρευρισκόμενοι διέκοψαν μὲ ζητωκραυγές καὶ φώναζαν «Ζητοῦμε νὰ μᾶς δώσουν πίσω τὸν ἐπίσκοπό μας Ἰωάννη. Θέλουμε τὸ σῶμα τοῦ πατέρα μας». Ὁ Πρόκλος ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσει στὸν αὐτοκράτορα αὐτὴν τὴν ἐπιθυμία τοῦ λαοῦ. Στὴν ἱκανοποίησή της ἔβλεπε τὴν «πλήρη ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης». Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἐδῶ κι ἓνα τρίτο του αἰῶνα πολλὰ πάθη ἀνακινοῦνταν γύρω ἀπὸ τὸ πρόσωπο ἢ τὸ ὄνομα τοῦ

* (Ματθ. 22,32) Ἀνακοίνωση κατὰ τὴν Α' Συνεδρία στὸ Διεθνὲς Συνέδριο ποὺ ἔλαβε χώρα στὴ Θεσσαλονίκη 22-25 Νοεμβρίου 2007, στὴν Αἴθουσα Τελετῶν τοῦ Α.Π.Θ.

¹ Ἡ γῆ κατὰ παράδοξο τρόπο ἀγιάζεται μὲ τὰ συρόμενα βήματα τῶν μαρτύρων: «ἐκ τόπων συρόμενος εἰς τόπον ἀθλητῆ, τὴν γῆν καθηγιάσας τοῖς βήμασι τοῖς σοῖς». Περισσότερα βλ. στοῦ Α.Μ. Σταυροπούλου, Προσκυνηματικὲς περιηγήσεις: Θεολογικὴ θεμελίωση, περ. «Ἐφημέριος», Οκτώβριος 2006, σ. 15-18.

Χρυσοστόμου. Ὁ Πατριάρχης πείθει τὸν βασιλέα Θεοδοσίον ὁ ὁποῖος καὶ πέμπει πρὸς ἀνακομιδὴν τοῦ ἱεροῦ λειψάνου².

Ὁ Συναξαριστὴς σημειώνει:

Τοῦ δὲ Ἁγίου μὴ ἐπιδόντος ἑαυτὸν ἀλλ' ἀκινήτου μείναντος, δέεται ὁ βασιλεὺς δι' Ἐπιστολῆς, περιεχούσης τάδε:

Ἐπιστολὴ Βασιλέως Θεοδοσίου
Τῷ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ, Διδασκάλῳ καὶ Πνευματικῷ Πατρὶ,
Ἰωάννῃ τῷ Χρυσοστόμῳ
Θεοδόσιος Βασιλεὺς

*«Νεκρὸν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις τὸ σὸν σῶμα εἶναι νομίσαντες, Πάτερ τίμει,
μετακομίσει αὐτὸ ἀπλῶς πρὸς ἡμᾶς καὶ ἀγαγεῖν ἠβουλήθημεν.
διὰ τοῦτο καὶ τοῦ ποθουμένου δικαίως διημάρτομεν·
ἀλλὰ σύ γε, Πάτερ τιμιώτατε,
σύγγνωθι ἡμῖν μετακαλουμένοις,
ὁ τὴν μετάνοιαν πᾶσιν διδάξας·
καὶ ὡς παισὶν φιλοπάτορσιν ἐπίδος ἡμῖν σαυτὸν
καὶ τοὺς ποθοῦντας σε διὰ τῆς σῆς παρουσίας εὐφρανον».*

Ταύτης τῆς Ἐπιστολῆς κοιμισθείσης τῷ Ἁγίῳ καὶ ἐπὶ τῆς σοροῦ αὐτοῦ τεθείσης, εὐθέως ἐπέδωκεν ἑαυτὸν, καὶ τὴν σορὸν ἀπόνως οἱ ἄγοντες ἔφερον» (Μηναῖον, ΚΖ' Ἰανουαρίου στ. 404β-405α).

Στὸ συναξάρι, γίνεται λόγος γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς σοροῦ στὴν Χαλκηδόνα -ἀντίπεραν τῆς Πόλεως- ἐκ μέρους τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Συγκλήτου, τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Κλήρου. Ἡ σορὸς τοποθετεῖται σὲ βασιλικὸ πλοῖο, δηλαδὴ στὴν αὐτοκρατορικὴ τριήρη. Ξέσπασε καταιγίδα. Τὰ ἄλλα πλοῖα σκορπίστηκαν στὴ θάλασσα. Ἐκεῖνο ποὺ μετέφερε τὸ σῶμα τοῦ ἁγίου προσάραξε στὸ ἀμπελάκι τῆς χήρας, πέτρα τοῦ σκανδάλου καὶ τῆς διενέξεως τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου μὲ τὴν βασίλισσα Εὐδοξία καὶ ἀφορμὴ τῆς ἐξορίας του. Τὸ ζήτημα φαίνεται κανονίστηκε καὶ ἀποδόθηκε ὁ ἀγρὸς στὴν ἀδικηθεῖσα χήρα. Τότε «εὐθέως γαλήνη περὶ τὴν θάλασσαν ἐγεγόνει». Ακολουθῶς ἀπάγεται εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἀποστόλου Θωμᾶ· μετὰ εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης. Ἐκεῖ τὸν ἀνέβασαν στὸ σύνθρονο καὶ ἅπαντες ἀνεβόησαν: «Ἀπόλαβέ σου τὸν θρόνον Ἄγιε». Ἡ μικρογραφία ἀπὸ κώδικα τῆς Ἰ. Μονῆς Διονυσίου ποὺ εἶναι τυπωμένη στὴ σελίδα 11 τοῦ Προγράμματος τοῦ Συνεδρίου μας ἀπεικονίζει παραστατικὰ αὐτὲς τὶς μετακινήσεις. Στὴ συνέχεια μὲ βασιλικὸ ὄχημα μεταφέρεται στὸ ναὸ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ ἐκεῖ τοποθετεῖται στὴν «ἰερά καθέδρα» (θρόνος δεσποτικός;) καὶ ἐπεφώνησε τὸ ποιμνιο μὲ τὸ «Εἰρήνη πᾶσι»³. Κατὰ τὴν τέλεση τῆς Θ. Λειτουργίας

² Μὲ ὥραιο τρόπο ἐκθέτει τὰ γεγονότα ὁ Simon Dominique Amédée Thierry στὸ βιβλίο του *Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος Μεγαλομάρτυρας μετὰ τοὺς διωγμούς*, Ἐκδ. «Χριστιανικὴ Ἑλπίς», Θεσσαλονίκη 2003 (ἐκ τῆς δευτέρας γαλλικῆς ἐκδόσεως τοῦ 1874, ἢ πρώτη τὸ 1872), σ. 439-442. Γιὰ τὶς παραπομπὲς στὰ *Μηναῖα* τῆς Ἐκκλησίας ἐχρησιμοποίησαμε ἐκεῖνα τῶν Ἐκδ. «Φῶς» ὡς πλέον πρό-χειρα.

³ Ἀπήχηση αὐτῶν τῶν γεγονότων ἀποτελεῖ ἡ συνήθεια κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τοῦ Ἁγίου (13 Νοεμβρίου), ἢ εἰκόνα τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου εὐλογοῦντος νὰ καταλαμβάνει τὸν Πατριαρχικὸ θρόνο

«θαυμάσια μεγάλα έτελοῦντο». Τὸ ἱερὸν αὐτοῦ Σῶμα κατάκειται ἔκτοτε ὑποκάτω τοῦ θυσιαστηρίου.

Εἶδαμε δι' ὀλίγων αὐτὸ πού θὰ ὀνόμαζα «τὸ χρονικὸ μιᾶς παλιννόστησης». Σὰν ὑστερόγραφο θὰ μπορούσε νὰ λεχθεῖ αὐτὸ πού ἐπιλέγει ὁ συναξαριστὴς στὶς ΙΓ' Νοεμβρίου, ὅταν ἀναφέρεται στὰ τέλη ὅλων ὅσοι συνήγησαν στὶς ἀδικίες ἐναντίον τοῦ ἱ. Χρυσοστόμου καὶ πρώτης παθούσης τῆς Εὐδοξίας ὡς καὶ πρώτης ἀνομησάσης. Λέγουν, ὅτι «μετὰ τὴν τελευταίαν της, πρὸς ἔλεγχον τῆς εἰς τὸν Χρυσόστομον ἀδικίας, ἡ λάρναξ ἐνθα κατετέθη, ἐκινεῖτο ἐπὶ χρόνοις τριάκοντα καὶ δύο· ἐν δὲ τῷ ἀνακομισθῆναι τὸ τοῦ Χρυσοστόμου τίμιον λείψανον, καὶ ἀποτεθῆναι ἐνθα νῦν ἐστι, τοῦ κλόνου καὶ τῆς κινήσεως ἔστη» (Μηναῖον, ΙΓ' Νοεμβρίου στ. 171β).

Μετὰ ἀπὸ ὅσα ἐξιστορήσαμε μπορούμε νὰ ἐπιβεβαιώσουμε τὸν γραφικὸ στίχο μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιγράψαμε τὴν εἰσήγησή μας. Πράγματι: «οὐκ ἔστιν Θεὸς Θεὸς νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων» (Ματθαίου 22,32).

Δὲν στέλνεις ἐπιστολὴ σ' ἓναν πεθαμένο. Παρ' ὅλες τὶς ἐντολές πού ἔδωσε ὁ αὐτοκράτορας νὰ φέρουν πίσω τὸ ἱερὸ λείψανον ὁ Ἅγιος δὲν ἐπέδωσε ἑαυτὸν, ἔμεινε ἀκίνητος καὶ ὁ Βασιλεὺς ἀναγκάζεται νὰ ἀπευθυνθεῖ προσωπικὰ στὸν ἱ. Χρυσόστομο καὶ νὰ δικαιολογηθεῖ καὶ νὰ ζητήσει καὶ συγγνώμη γιατί νόμισε ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Ἁγίου ἦταν νεκρὸ σὰν τὰ ἄλλα σώματα καὶ ὅτι ἡ θέλησή του καὶ μόνο ἀρκοῦσε καὶ ἦταν κάτι πολὺ ἀπλὸ νὰ στείλει ἀπεσταλμένους νὰ τὸ μετακομίσουν.

Μπαίνει σὲ διάλογο. Δὲν ἀπευθύνεται στὸ λείψανον, ἀντιμετωπίζει τὸν Ἅγιο σωματούμενο στὴ σορὸ του. Τὸν ἀποκαλεῖ τιμιώτατο πατέρα καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐνδώσει καὶ νὰ ἐπιδώσει τὸν ἑαυτὸ του στὰ παιδιά του πού τόσο τὸν ἀγαποῦν σὰν πατέρα τους καὶ ὅλους αὐτοὺς πού τὸν ποθοῦν νὰ τοὺς εὐφράνει μὲ τὴν παρουσία του. Ἡ ἐπιστολὴ δὲν ἔμεινε ἀνεπίδοτη οὔτε καὶ ἀναπάντητη. Μόλις ἐπιδόθηκε (ἐπὶ τῆς σοροῦ αὐτοῦ τοποθετηθείσης) ἀμέσως ἐπέδωκεν ἑαυτὸν (εὐθέως ἐπέδωκεν ἑαυτόν).

Εἶναι χαρακτηριστικὸς ὁ στίχος πού προηγεῖται τοῦ Συναξαρίου:

Νεκρὸς καθίζη, ὦ Ἰωάννη, θρόνω,
 Ἀλλ' ἐν Θεῷ ζῶν, πᾶσιν Εἰρήνη,
 λέγεις (ΚΖ' Ἰανουαρίου)

Ὁ Θεοδόσιος ὁ Β' στοὺς μακροὺς χρόνους τῆς βασιλείας του εἶχε πολλὰ νὰ κάνει καὶ νὰ ζήσει σχετικὰ μὲ νεκροὺς καὶ ζῶντες, μὲ κεκοιμημένους καὶ ἀνισταμένους καὶ ἀναστημένους. Ἦταν ἓνας εὐαίσθητος καὶ εὐσεβὴς βασιλιάς (τοῦ ὁποῖου ἡ μνήμη τιμᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία μας στὶς 29 Ἰουλίου) καὶ προσπαθοῦσε, ἀνάμεσα σὲ τόσες ἐκκλησιαστικὲς ἔριδες καὶ δογματικὲς αἰρέσεις, νὰ ἰσορροπεῖ προκειμένους νὰ φέρει τὴν εἰρήνη μεταξὺ τῶν ὑπηκόων του. Οἱ ἱστορικοὶ ὅπωςδῆποτε εἶναι σὲ καλύτερη θέση νὰ ἀποφανθοῦν ὡς πρὸς τὸν βίον καὶ τὴν πολιτεία του καὶ τὴν εὐνοϊκὴ ἀντιμετώπιση τῶν αἰρετικῶν ἐκ μέρους του.

Ἐμένα μοῦ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴ τὸ γεγονός ὅτι ὁ Θεὸς ἐπεφύλαξε σ' αὐτόν καὶ ἐπέτρεψε τρόπον τινὰ νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος «μάρτυς Ἀναστάσεως» καὶ τῆς

ζώσης παρουσίας του Θεού. Γι' αυτό επιτρέψτε στη συνέχεια της ομιλίας μου να σχολιάσω ανάλογα περιστατικά που συνέβησαν τα χρόνια εκείνα.

Γνωρίζουμε ότι γύρω στο τριακοστό ὄγδοο ἔτος τῆς βασιλείας του (τὸ 446 μ.Χ.) εἶχε ἀναφυεῖ μία αἵρεσις ἡ ὁποία ὑπεστήριζε «περὶ τοῦ μὴ εἶναι Ἀνάστασιν». Ὁ βασιλεὺς στενοχωριόταν γιατί ἔβλεπε τὴν Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ νὰ ταράζεται· ἀκόμη καὶ Ἐπίσκοποι εἶχαν προσχωρήσει σ' αὐτὴν καὶ ἀναρωτιόταν τί νὰ πράξει. Ντύθηκε λοιπὸν σάκκον μετανοίας καὶ σκύβοντας στὴ γῆ προσευχόμενος παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ τοῦ φανερώσει τὸ ζητούμενο.

Ὁ Θεός, λοιπὸν, ἐπέτρεψε νὰ πάρει ἀπάντηση στὸ αἴτημά του κάνοντας νὰ ζωντανέψουν τὰ ἑπτὰ κοιμισμένα παιδιὰ πού ἐπὶ Δεκίου, τὸ 252 μ.Χ., εἶχαν ἀποσυρθεῖ σὲ σπήλαιο κοντὰ στὴν Ἐφεσο, τὸ ὁποῖον εἶχε φραγεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ αὐτοκράτορα. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἱστορία τοῦ ἑπταριθμοῦ χοροῦ Μαρτύρων καὶ τὴ βρίσκουμε στὸ συναξάρι τῆς Δ' Αὐγούστου (Μηναῖον στ. 46β-48α) καὶ στὴν ὠραία ἀπόδοση τοῦ I. M. Παναγιωτόπουλου, *Τὰ ἑπτὰ κοιμισμένα παιδιὰ τῆς Ἐφέσου*, Ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθῆναι 21981.

Μετὰ ἀπὸ πολλὰ ἐνστάσεις καὶ ἀμφισβητήσεις, πιστοποιήθηκε ἡ ταυτότητα τῶν μαρτύρων ἀπὸ τὸν τοπικὸ Ἀνθύπατο καὶ τὸν Ἐπίσκοπο, οἱ ὁποῖοι ἔστειλαν τὴν ἀναφορὰ τους στὸν Θεοδοσίο ὁ ὁποῖος ἔσπευσε πλησθεὶς χαρᾶς, ἀνῆλθε στὸ σπήλαιο καὶ καταφιλοῦσε μὲ δάκρυα τοὺς πόδας τῶν Ἁγίων «καὶ ἠγαλλιᾶτο καὶ ἔχαιρεν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτι οὐ παρείδε Κύριος τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπέδειξεν αὐτῶ ὀφθαλμοφανῶς τὴν τῶν νεκρῶν ἐξανάστασιν. Προσομιλοῦντος οὖν τοῦ Βασιλέως μετὰ τῶν Ἁγίων ἅμα τοῖς Ἐπισκόποις καὶ ἑτέροις Ἀρχουσιν οὐκ ὀλίγοις, οἱ Ἅγιοι μικρὸν ἐναπονυστάξαντες, τούτων ὁρώντων πρὸς Κύριον ἐξεδήμησαν».

Ὁ στίχος εἶναι ἐνδεικτικὸς:

Τὸν ἑπτάριθμον τιμῶ χορὸν Μαρτύρων

Δείξαντα Ἀνάστασιν νεκρῶν τῶ κόσμῳ.

Τῇ δὲ τετάρτῃ νεκροέγεργοι ξύνθανον ἑπτὰ⁴.

Πέντε ἔτη μετὰ, τὸ 451 μ.Χ. στὴ Χαλκηδόνα κατὰ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο ἐπὶ βασιλέων Μαρκιανοῦ καὶ Πουλχερίας (ἀδελφῆς τοῦ Θεοδοσίου) τὸ λείψανο τῆς Μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Ἁγίας Εὐφημίας (ἡ μνήμη της τιμᾶται τὴν 11ην Ἰουλίου) φανερώνει τὶς ζεῖδωρες δυνάμεις πού ἐγκαταβιοῦν σ' αὐτό, ὑποδεικνύοντας τὸν τόμο τῶν Ὁρθοδόξων ὡς τὸν μόνον ἰσχύοντα.

⁴ Ἀπεικόνιση τῆς ὅλης διηγήσεως ὑπάρχει σὲ ἀγιογραφία στὸ παρεκκλήσιο τῆς Ὑπαπαντῆς τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Εἰσοδίων τῆς Θεοτόκου στὸ Μαρκόπουλο Ἀττικῆς, φιλοτεχνηθεῖσα προσφάτως ἀπὸ μοναχὴ τῆς Μονῆς. Ἀνάλογα συνέβησαν μὲ τὸν Ἀβιμέλεχ (Ἐβέδ-Μέλεχ) τὸν Αἰθίοπα τὸ δέκατον ἔτος τῆς βασιλείας Σεδεκίου (587/586 π.Χ., τὸν ὁποῖον κατόπιν παρακλήσεως τοῦ προφήτου Ἱερεμίου «ἐσκέπασεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ σκιᾷ τοῦ ὄρους, ἕως οὗ ἔμελλεν ἐπιστρέψαι ὁ λαὸς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας» γιὰ νὰ μὴ δεῖ τὸν ἀφανισμόν τῆς πόλεως (Ἱερουσαλήμ) καὶ πεθάνει ἀπὸ τὸν φόβο του. Ἐκεῖ ὑπνώσεν ἐπὶ χρόνους ἑβδομήκοντα. Μετὰ δὲ τὸ ἐγερθῆναι αὐτὸν δὲν ἀνεγνώρισε τὴν πόλιν. «Οὐκ ἔστιν ἡ πόλις αὕτη· πεπλάνημαι μὴ κορεσθεῖς ὑπνῶν». Βλ. στὸ *Μηναῖον*, Δ' Νοεμβρίου σ. 49-52 τῆ σχετικῆς διήγησις. Ἐπίσης στὴν ἔκδοση τῆς Ἱ. Μονῆς Παρακλήτου, *Διηγήσεις φοβερῆς καὶ ὠφέλιμης*. Ἀπὸ τὰ *Μηναῖα* τῆς Ἐκκλησίας μας (Νεοελληνικὴ ἀπόδοση – σχόλια), Ὡρωπὸς Ἀττικῆς 1992, σ. 43-54. Εἶναι ζωντανὲς στὴν Ἐκκλησία μας οἱ δύο περιπτώσεις καὶ μνημονεύονται μάλιστα ρητῶς εἰς τὴν *Εὐχὴ τῶν ἑπτὰ Παιδῶν εἰς ἀσθενῆ καὶ μὴ ὑπνῶντα* (*Μικρὸν Εὐχολόγιον ἢ Ἀγιασματάριον*, Ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθῆναι 1962, σ. 283-285).

Στή γνωστή διένεξη τῶν Ὁρθοδόξων μὲ τοὺς περὶ τὸν Εὐτυχῆ καὶ τὸν Διόσκορο, τοὺς δεχομένους μίαν φύσιν καὶ ἐνέργειαν στὸν Χριστό, ἡ Ἁγία Εὐφημία ὑπέδειξε τὸ ὀρθόδοξο. Στὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ συναξάρι τῆς ἑορτῆς τῆς ἀγίας, πού εὐθύς ἀμέσως παραθέτουμε, περιγράφεται «έτέρα» μέθοδος πού ἐπέλεξαν οἱ πατέρες ἐκείνης τῆς Συνόδου:

«... ἐπεὶ οὐκ ἐπέιθοντο, ἐτέρως τούτους μετέρχονται· δηλαδή, ἐνέγραψαν τὴν ἐκτεθεῖσαν ὀρθόδοξον πίστιν τόμῳ, καὶ τοὺς αἵρετικούς προέτρεψαν ἐν ἐτέρῳ γράψαι τὸ ἐαυτῶν φρόνημα, καὶ διανοίξαντες τὴν λάρνακα τῆς πανευφήμου μεγαλομάρτυρος Εὐφημίας ἔθεντο ἐπὶ τοῦ ταύτης στήθους ἀμφοτέρους τοὺς τόμους ἐσφραγισμένους· καὶ μετὰ ταῦτα, παραγενόμενοι καὶ ἀνοίξαντες τὸν μὲν τόμον τῶν αἵρετικῶν εὗρον ἐριμμένον ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Ἁγίας, τὸν δὲ τῶν ὀρθοδόξων τόμον κατεχόμενον ὑπὸ τῆς μεγαλομάρτυρος ταῖς τιμίαις αὐτῆς χερσίν. Ὅπερ ἰδόντες οἱ αἵρετικοὶ μὲν αἰσχύνης, οἱ δὲ ὀρθόδοξοι χαρᾶς ἐνεπλήσθησαν» (Μηναῖον, ΙΑ' Ἰουλίου, στ. 91α)⁵.

Ἐπρόκειτο ἴσως γιὰ ἓνα εἶδος πρακτικῆς –ἐκ τῶν πραγμάτων– «ἐπιστημολογικῆς» διάψευσης κατόπιν ὑποβολῆς σὲ δοκιμασία μιᾶς ὑποθέσεως⁶, ἡ ὁποία ὅμως συνιστᾷ ἀνορθόδοξη «ἐπιστημονικὴ» διαδικασία σύμφωνα μὲ τὰ σύγχρονα δεδομένα, ὅταν ὡς ἀλήθεια ἐννοοῦμε κυρίως τὴν ἀντιστοιχία τῆς γνώσης μὲ τὴν πραγματικότητα.

Δικὴ μας, ὅμως, πεποίθηση εἶναι ὅτι ἁγιασμένο ἀπὸ τὴ Χάρη, ἓνα λείψανο ἁγίου μεταμορφώνει τὸ νεκρὸ σῶμα σὲ ζωντανὸ ἴχνος πού μεταμορφώνει τὸν κόσμον, ποιεῖ θαυμάσια, θεραπεύει, ἀποτρέπει κινδύνους καὶ γίνεται πηγὴ πολλῶν δωρεῶν τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ. Ἐχοντας μετουσιώσει τις ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ καὶ μεταβολίσει στὸ βίον του τις ἀνακλᾶ καὶ τις ἀπο-δίδει στὴν ὑπόλοιπη κτίση ὡς ὄρατὴ μαρτυρία τῆς ἀόρατης δυνάμεως τοῦ Θεοῦ πού γίνεται ἔτσι ὄρατὴ καὶ παρούσα. Ἐὰν μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει ἢ ἐργασία τῶν ἐντολῶν Του ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους νὰ τὸν φανερώνει, πιστοποιεῖ αὐτὸ πού λέγεται ὅτι «ὁ Κύριος εἰς τὰς ἰδίας ἐγκέκρυπται ἐντολὰς καὶ τοῖς ζητοῦσιν αὐτόν, κατὰ ἀναλογίαν εὕρισκεται» (Ὅσιος Μάρκος ὁ Ἀσκητῆς).

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, τὰ ἀνθρώπινα λείψανα, οἱ μοναδικοὶ σιωπηλοὶ μάρτυρες τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας, ἀποτελοῦν πάντα μυστήριον⁷.

Ὅσο παράδοξα μπορεῖ νὰ ἀντηχοῦν σήμερα οἱ σχετικὲς διηγήσεις, πού ἀνευρίσκονται σὲ συναξάρια ἁγίων καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ δυνατότητα ἐλέγχου

⁵ Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ἐπιστῆμη καὶ Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς*, ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997, σ. 119 (ὑποσημείωση 156).

⁶ Ἐδῶ προσεγγίζουμε τὴν «ὑπόθεσή» μας μὲ ὄρους ἀνάλυσης πού προτείνει ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ἀγγλοσαξονικῆς ἐπιστημολογίας Αὐστρο-Βρετανὸς φιλόσοφος Κάρλ Ράιμοντ Πόπερ (Κ. R. Popper).

⁷ Paul Bahn (σύμβουλος ἐκδοσης), *Γραμμένο στὰ ὀστᾶ – Πῶς τὰ ἀνθρώπινα ὀστᾶ ἀποκαλύπτουν τὰ μυστικὰ τῶν νεκρῶν*, Ἐκδ. Σαββάλα, Ἀθήνα 2003, 192 σ. Ἀνάλογη εἶναι καὶ ἡ μαρτυρία μιᾶς ἐκθέσεως στὸ Μητροπολιτικὸ Μουσεῖο τῆς Νέας Ὑόρκης ἀρχῆς τοῦ 2008 μὲ τίτλο *Αἰώνιοι πρόγονοι: Ἡ τέχνη τῆς κεντροαφρικανικῆς λειψανοθήκης*. Ἡ ἐκθεση ἐξερευνᾷ τὴν ἀξία τῶν ἔργων γιὰ τοὺς πολιτισμοὺς πού τὰ δημιούργησαν, ὅπου αὐτὰ σχετιζόνταν μὲ τὴν λατρεία τῶν προγόνων διακοσμῶντας τις λειψανοθήκες τους. Τὰ ἱερὰ λείψανα εἶχαν καὶ ἐκεῖ δεσπόζουσα θέση στὴ λατρεία ἐξασφαλίζοντας τὴν αἰώνια παρουσία τῶν νεκρῶν προγόνων μετὰ τῶν ζώντων (βλ. ἔνθετο: «Τὸ ἄλλο Βῆμα» στὴν ἐφημ. «Το Βῆμα», 2 Δεκεμβρίου 2007).

τοῦ ἀληθοῦς ἢ μή, σημασία ἔχει ἡ «δόξα», ἡ ὁποία ἀπηχεῖται στοῦ γεγονότος πού ἀναφέρεται. Ἡ «δόξα» αὐτὴ μαρτυρεῖ τὸ παρά-δοξον, τὸ γενόμενον παρὰ τὴ συνήθεια, τὴ γνώμη πού ἔχουν, δηλαδή, οἱ ἄνθρωποι, γιὰ τὸ ἂν μπορεῖ νὰ συμβεῖ ἢ νὰ μὴ συμβεῖ κάτι τέτοιο. Ἐδῶ, σὲ ἐπίρρωση τῶν πιὸ πάνω, μπορούμε νὰ παραθέσουμε τὸ τέλος τοῦ συναξαρίου τῆς ἀγίας Εἰρήνης: «...ταῦτα μὲν οὖν κατὰ ἀνθρωπίνους λογισμοὺς ἴσως τισὶν ἄπιστα δόξουσιν, ἀλλὰ τῷ Θεῷ δυνατὰ τὰ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα» (Μηναῖον, Ε' Μαΐου, στ. 44β-46α). Ὅλ' αὐτὰ ἐγγράφονται μέσα στοῦ πλαίσιο αὐτοῦ πού ἔχουμε ὀνομάσει Ποιμαντικὴ τοῦ δυνατοῦ καὶ τοῦ ἀδυνατοῦ, τοῦ πιθανοῦ καὶ τοῦ ἀπίθανου, τοῦ προσδοκωμένου καὶ τοῦ ἀπροσδόκητου, τοῦ θαυμαστοῦ καὶ τοῦ παράδοξου⁸.

Τὰ παραπάνω μποροῦν νὰ βροῦν μία ἀπρόσμενη στήριξη σ' αὐτὸ πού ὁ αὐστριακὸς φιλόσοφος καὶ διανοητὴς Λούντβιχ Βιτγκενστάιν πίστευε ὅτι, δηλαδή, «τὸ ἀπροσδόκητο, τὸ ἀνέφικτο, θὰ πρέπει νὰ ἀποτελεῖ τὸν κανόνα καὶ ὄχι τὴν ἐξαίρεση»⁹.

Ὁ στίχος τοῦ ποιητῆ (Δημήτρη Ποταμίτη) κατὰ κάποιον τρόπο τὸ ἐπιβεβαιώνει:

«Ὅταν τελειώνει τὸ κορμὶ μὴν τὸ πετᾶτε
ὅπως πετᾶνε τὰ ἀποφάγια
ἀφῆστε τὸ νὰ γίνει μία καινούργια μαργαρίτα»¹⁰.

Ἡ ὑπέροχη ὕμνολογία τῶν ἀκολουθιῶν πού ἀναφέραμε ἐπιβεβαιώνει «χρυσέοις ἔπεσι» αὐτὴν τὴν ἀνθοφορία καὶ τὴν ἐκλεκτὴν εὐωδία πού ἀπορρέει.

Στὴν ε' ᾠδὴ τοῦ κανόνος τοῦ Ἁγίου στὸν ὄρθρο ἀκούγεται:

«ὡς ἔαρ ᾠφθης... ἐν τῇ ἐπανελεύσει σου»
(ΚΖ' Ἰανουαρίου, στ. 402 β).

Στὴν γ' ᾠδὴ ἐπίσης:

«Μυρίζουσιν Ὅσιε, ὡς περ κρίνα τοῦ ἀγροῦ
οἱ ἄτμοι τῶν καμάτων σου, δι' ὧν εὐηρέστησας,
τῷ Θεῷ Ἱεράρχα, κινδύνοις καὶ θλίψεσι,
καὶ γῆ προσομιλήσας μακρᾶ»

⁸ Βλ. Α.Μ. Σταυρόπουλου, *Ποιμαντικὴ πολλαπλῶν διαδρομῶν*, Αθήνα 1995, σ. 35-45, 219-227 καὶ περ. «Ἐφημέριος» 15ης Ἀπριλίου καὶ 1ης Μαΐου 1995, σ. 128-130· προβλ. Θ. Βέικου, *Θαυμασμὸς καὶ παράδοξο*, Ἐκδ. «Ἑλληνικὰ Γράμματα», Αθήνα 1995. Γιὰ τὴ θεολογικὴ προσέγγιση τῶν ἀγιολογικῶν κειμένων, βλ. Π.Β. Πάσχου, *Ἅγιοι οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ*, Εἰσαγωγή στὴν Ἀγιολογία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Αθήνα 1995, σ. 25-27. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει τὸ *Ἡμερολόγιον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Φθιώτιδος 2007*, ἀφιερωμένο στὸν Γέροντα Βησσαρίωνα τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀγάθωνος (ἔτος 11ο). «Περιέχει κείμενα τὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτουν τὴν ἀλήθεια περὶ ὅλων τῶν συγκλονιστικῶν περιστατικῶν τῆς κατὰ θεῖαν πρόνοια γενομένης ἀνακομιδῆς τοῦ σκηνώματος τοῦ ἀειμνήστου Γέροντος» (ἀπὸ τὸν Πρόλογο τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Φθιώτιδος κ. Νικολάου). Ἡ Ἱ. Μητρόπολις ὀργάνωσε, τὸ Σάββατο 22 Μαρτίου τοῦ 2008 στὸ Δημοτικὸ Θέατρο Λαμίας, *Ἡμερίδα εἰς τιμὴν καὶ μνήμην τοῦ Γέροντος Βησσαρίωνος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγάθωνος*, ἡ ὁποία εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία καὶ ἀθρόα προσέλευση κλήρου καὶ λαοῦ. Γιὰ τὶς «περιπέτειες» Ἱερῶν Λειψάνων τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀνατολῆς στὴ Βενετία βλ. τὸ ὁμότιπλο βιβλίον τῶν Ἀγαθαγγέλου Ἐπισκόπου Φαναρίου, Χρύσας Μαλτέζου καὶ Ἐνρίκο Μορίνι, ἔκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας, Αθήνα 2005, ἰδιαίτερα τὸν Πρόλογο τοῦ Ἐπισκόπου σ. 11-14.

⁹ Ἀπὸ κείμενο τῆς Ρίτσας Μασούρα στὴ στήλη τῆς *Πρόσωπα* στὴν ἐφημ. «Καθημερινή» τῆς 19^{ης} Αὐγούστου 2007.

¹⁰ Δημήτρη Ποταμίτη, *Ποιήματα 1964-2003*, ἐπιμ. Θανάσης Νιάρχος, Ἐκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2007.

Καὶ πάλι στὴν ἴδια ῥοδή:

*«Ὡς ἄνθη μυρίζουσιν, οἱ τῶν λόγων σου
καρποὶ, νοητῶς ἀποστάζοντες, τὸν θεῖον
Χρυσόστομε, γλυκασμὸν τῆς σοφίας, καὶ
νῦν εὐωδιάζοντες, ἡμᾶς ταῖς πρακτικαῖς
ἀρεταῖς».*

Χαρακτηριστικὸ εἶναι καὶ τὸ στιχηρὸ προσόμοιο τοῦ ἔσπερινου τῆς ΚΖ' Ἰανουαρίου:

*«Βρύει ὡς μυροθήκη τερπνὴ,
τὰ τῶν θαυμάτων θεῖα ρεῖθρα Χρυσόστομε,
ἡ λάρναξ ἡ σὴ ἐν κόσμῳ,
καὶ ἱαμάτων ροαῖς, τὰς ψυχὰς μυρίζει τῶν τιμώντων σε.
Χριστοῦ τῶν χαρίτων γάρ, τοῖς ἀῦλοις ἀρώμασι,
καταπλουτήσας, εὐωδίαν δεδώρησαι, τὴν αἰείζων,
τοῖς ἐν πίστει προστρέχουσιν·
ὄθεν καταπολαύοντες, χαρίτων σῶν Πάνσοφε,
καὶ τῶν ἀχράντων καὶ θείων,
κατατρυφῶντες λειψάνων σου,
πιστῶς ἐξαιτοῦμεν, ταῖς ψυχαῖς «ἡμῶν δοθῆναι
τὸ μέγα ἔλεος».*

Δὲν ἀπομένει παρὰ νὰ «εὐφρανθῶμεν μυστικῶς» τῇ ἀνακομιδῇ τοῦ σεπτοῦ του λειψάνου (Κοντάκιον στ. 404α) καὶ νὰ ἀναφωνήσωμεν:

*«Εἰ καὶ νεκρὸς εἶ ἐν τάφῳ,
ἀλλὰ ζῶν ἐν τῷ κόσμῳ Χρυσόστομε,
κηρύττεις μετάνοιαν καὶ γράφεις
συγχώρησιν, ἐγγνώμενος, τοῖς μετανοοῦσι
θερμῶς»
(ῥοδή στ' τοῦ κανόνος τοῦ ἀγίου, στ. 403β).*

Τὸ κείμενο ποὺ προηγεῖται δημοσιεύτηκε στὸ τεῦχος Ἰουνίου 2008 τῆς «Ἐκκλησίας» σ. 444-448.